

5.9.8 (10.02.20) ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ, ПРИКЛАДНАЯ И СРАВНИТЕЛЬНО-СОПОСТАВИТЕЛЬНАЯ ЛИНГВИСТИКА
5.9.8 ЗАБОНШИНОСИИ НАЗАРИЯВЌ, АМАЛЌ ВА МУҚОЙСАВЌ- ҚИЁСЌ
5.9.8 THEORETICAL, APPLIED AND COMPARATIVE LINGUISTICS

УДК 80

DOI 10.24412/3005-849X-2025-2-139-145

**ВИЖАГИҲОИ ТАРҶУМАИ
КАЛИМАҲОИ ИҚТИБОСИИ
АРАБИИ СЕРМАЪНОИ
«МАСНАВИИ МАЪНАВЌ» БА
ЗАБОНИ АНГЛИСЌ**

**ОСОБЕННОСТИ ПЕРЕВОДА
МНОГОЗНАЧНЫХ АРАБСКИХ
ЗАЙМСТВОВАНИЙ В «МАСНАВИ
МАЪНАВИ» НА АНГЛИЙСКИЙ ЯЗЫК**

**PECULIARITIES OF THE
TRANSLATION OF ARABIC
POLYSEMANANTIC BORROWED
WORDS OF “MATHNAWI MA’NAVI”
INTO ENGLISH LANGUAGE**

Шарипова Шаҳзода Мирзозаниевна,
муаллими калони кафедраи назария ва амалияи
забони англисии факултети забонҳои хориҷӣ,
МДТ “ДДХ ба номи академик Б. Гафуров”
(Хуҷанд, Тоҷикистон)

Шарипова Шаҳзода Мирзозаниевна,
ст. преподаватель каф. теории и практики
английского языка ф-та иностранных языков ГОУ
«ХГУ им. Б. Гафурова» (Худжанд, Таджикистан)

Sharipova Shahzoda Mirzoganievna,
senior lecturer of theory and practice of English
language of the faculty of foreign languages under
the SEI “KhSU named after academician
B. Gafurov” (Khujand, Tajikistan)
e-mail: shahzodakhonum@mail.ru

Хусусиятҳои маъноии калимаҳои иқтибосии арабӣ дар «Маснавии маънавӣ» ва усулҳои тарҷумаи онҳо ба забони англисӣ баррасӣ шудааст. Дар заминаи маводи нусхаи асл ва тарҷумаи англисии асар умумияту фарқи онҳо нишон дода, дар аксар маврид мувофиқ омадани онҳо таҳлил намудааст. Дар чараёни баррасӣ маълум шудааст, ки миқдори ками иқтибосҳои арабии «Маснавии маънавӣ» ба як маъно, вале ҳиссаи бештарашон ба чанд маъно истифода шудаанд ва тарҷумон онҳоро гоҳ бо як ва гоҳ бо якчанд вожаи англисӣ тарҷума кардааст. Ин ҳолат аз имкониятҳои бештари иқтибосҳои арабии «Маснавии маънавӣ» дар маъноифодакунӣ гувоҳи медиҳад.

Калидвожаҳо: Ҷалолуддини Румӣ, «Маснавии маънавӣ», калимаҳои иқтибосии арабӣ вожаҳои англисӣ, маъно, маҳдудмаъноӣ, сермаъноӣ, матн, тарҷумаи англисӣ

Проанализированы особенности использования заимствованной арабской лексики в «Поэме о скрытом смысле» («Маснави маънави») Джалалиддина Руми и способы их перевода на английский язык. Путем сопоставления лексических единиц из оригинала и из перевода поэмы на английский язык указаны их общие и отличительные черты. Подчеркивается, что в большинстве случаев перевод является адекватным. Установлено, что некоторые арабские заимствования в «Маснави маънави» употребляются в одном значении, однако большая часть указанных заимствований – многозначные слова. Переводчик иногда передает их одним словом, а иногда – с использованием нескольких английских лексических единиц. Данный факт свидетельствует о широких возможностях арабских заимствований, имеющих в «Маснави маънави», для передачи смысла поэмы.

Ключевые слова: Джалалиддин Руми, «Поэма о скрытом смысле» («Маснави маънави»), арабские заимствования, английский язык, значение, многозначность, перевод на английский язык

The article analyzes the features of the use of borrowed Arabic vocabulary in the “Poem on the Hidden Meaning” (“Mathnawi Ma’navi”) by Jalaliddin Rumi and the methods of their translation into English. By comparing lexical units from the original and from the translation of the poem into English, their common and distinctive features are indicated. It is emphasized that in most cases the translation is adequate. It has been established that some Arabic borrowings in “Mathnawi Ma’navi” are used in one meaning, but most of these borrowings are polysemantic words. The translator sometimes conveys them in one word, and sometimes using several English lexical units. This fact indicates the wide possibilities of Arabic borrowings available in “Mathnawi Ma’navi” to convey the meaning of the poem.

Key-words: *Jalaluddin Rumi, Mathnawi ma’navi, Arabic borrowings, English language, meaning, polysemanticity, English translation*

Таркиби луғавии ҳар кадом забони дунёро бидуни дар он вучуд доштани калимаҳои иқтибосӣ тасаввур намудан ғайриимкон аст. Маҳз ҳамин ҳолат сабаб гардидааст, ки аз қадимулайём вобаста ба робитаҳои иқтисодиву сиёсӣ ва фарҳангии байни тоифаҳои мухталифзабон вомгирии калимаҳо аз як забон ба дигаре амри ногузир ҳисоб меёфт. Ҳамин нуктаро дар назар дошта муҳаққиқ Р.А.Будагов дар вақташ навишта буд, ки «забонҳои омехта ҳодисаи ҷузъӣ, камрухдиханда аст, аммо лексикаи омехта ҳодисаи бисёрдучоршаванда мебошад» [1, с.120]. Забони тоҷикӣ низ дар муддати тулонии мавҷудияташ бо забонҳои мухталифи дунё алоқа барпо намуда, бо онҳо муносибати дутарафа пайдо намуд, яъне баробари ба забонҳои дигари ҷаҳон иқтибос гардидани калимаҳои аслии тоҷикӣ аз он забонҳо низ аз рӯйи зарурат воҳидҳои луғавиро ба вом гирифтааст. Ин аст, ки имрӯз дар таркиби луғавии забони тоҷикӣ мо дар қатори вожаҳои аслии бо калимаҳои иқтибосии забонҳои арабӣ, туркию муғулӣ, юнонӣ, лотинӣ, ҳиндӣ, русӣ-аврупоӣ ва ғайраҳо дучор меоем. Аз рӯйи замони дохилшавии ин гуна воҳидҳои луғавӣ метавон саҳифаҳои таърихи тақомулу инкишофи забони тоҷикиро равшан сохт [4, с.276].

Дар доираи як мақола таҳлили комили вижагиҳои ин гуна унсурҳои иқтибосӣ аз имкон берун аст, бинобар ин, дар ин мухтасар тасмим гирифта шуд, ки дар мисоли хусусиятҳои истифодаи калимаҳои иқтибосии арабии «Маснавии маънавӣ»-и Ҷалолуддини Балхӣ ва тарҷумаи англисии онҳо дараҷаи истифодаи ин гуна вожаҳо нишон дода шуда, ба ин восита забону услуби ин адиби номвари асримиёнагӣ ва маҳорати тарҷумони асари номбурда муайян карда шавад.

Маълум аст, ки дар забоншиносии тоҷику англис доир ба нақши иқтибосҳо дар тақомули таркиби луғавии забон асару мақолаи зиёде таълиф гардида, дар онҳо замон ва сабабҳои дохилшавии ин гуна вожаву ифодаҳо баррасӣ шудааст, вале, бо вучуди ин, то имрӯз ҳам дар забоншиносии тоҷик, ҳам англис ин масъаларо қомилан ҳалшуда ҳисоб намудан барвақт аст. То замоне ки мавридҳои қорбурд ва вижагиҳои ҷунин воҳидҳои луғавӣ дар осори қулли адибони гузаштаву имрӯзаи тоҷику англис баррасӣ намегардад, ба таври қомил ҳалшуда пиндоштани он мумкин нест. Далели равшани он истифодаи ҷунин қалимаву таркиб ва ифодаҳо дар «Маснавии маънавӣ» аст, ки муаллиф онҳоро дар шакли маъноҳои ғайримунтазира мавриди истифода қарор додааст ва тарҷумони англисии асар низ онҳоро бо усулҳои мухталифи баён баргардон кардааст.

Дар натиҷаи таҳлил ва муқоисаи даврони қорбурди иқтибосҳои арабӣ дар забони тоҷикӣ бархе муҳаққиқон ба хулосае омадаанд, ки «ҳоло санаи дақиқи иқтибоси калимаҳои арабиро ба таври саҳеҳ муайян кардан қори душвор аст» [10, с.50], қисми дигар ба ин натиҷа расидаанд, ки онҳо қисми аз ҳама қадими лексикаи иқтибосиро ташкил медиҳанд [6, с.151].

Мо ҷонибдори ақидаи дуҷум ҳастем, зеро дар қадимтарин осори ниёгонамон аз байни калимаҳои иқтибосӣ мо танҳо бо арабизмҳо дучор меоем. Ин матлабро як қайди муҳаққиқи тавоно, шодравон Н. Маъсумӣ низ собит менамояд, ки навиштааст: «Тағйироти дигар дар

таркиби луғавии забони тоҷикии асри X аз дохил шудани элементҳои забони арабӣ иборат буд, ки ин протсесс на дар асри IX-X, балки аз ҳуди рӯзҳои аввали ба хилофат тобӣ кунонида шудани Мовароуннаҳру Хуросон (асрҳои VII-VIII) сар шудааст» [3, с.86].

Ба риштаи таҳлил кашидани таводи «Маснавии маънавӣ» нишон дод, ки дар даврони минбаъдаи инкишофи забони тоҷикӣ низ дохилгардии иқтибосҳои арабӣ идома ёфта, он яке аз сарчашмаҳои асосии такмилёбии таркиби луғавии забонамон ба шумор мерафт. Таҳлили ин гурӯҳи калимаҳои асар нишон дод, ки онҳо аз рӯи хусусияти худ ба ду навъ ҷудо мешаванд: 1) онҳое, ки дар тури таърихи дурударози инкишофи забони тоҷикӣ ба қонуни қоидаҳои он мутобиқ шуда, имрӯз низ ба сифати унсурҳои луғавии ғазал ба қор мераванд; 2) онҳое, ки дар гузашта муддате ба қор рафта, баъдан аз таркиби луғавии забони ниёгонамон хориҷ шудаанд. Масалан, дар байтҳои зерин Мавлоно калимаи **соҳил**ро ба маъноҳои «дунёи зоҳир ва ҷаҳони аъроф» (байти аввал) ва ҳамчун киноя «олами мисол» (байти дуюм) истифода кардааст. Мутарҷим низ дар ифодаи ҳар ду маъно вожаи *shore*-ро ба қор бурдааст, ки маъноаш «соҳил» мебошад:

Чун зи дарё сӯи **соҳил** бозгашт,

Чанги шеърӣ Маснавӣ бо соз гашт. [2, с.52]¹

When (I say) he returned from the Sea towards the *shore*, the lyre of the poesy of the *Mathnawī* became attuned (again).

Чун расидам сӯи як **соҳил** ба гом,

Буд бегашт гашта рӯзу вақти шом. [3, с.1984]

When I came on foot to a certain *shore*, the day had turned late, and 'twas eventide.

Бояд гуфт, ки дар тарҷумай англисӣ пай бурдани маъноӣ маҷозии калима душвор аст, барои ин бояд порчаи тулоии маснавӣ зикр карда шавад, танҳо дар он ҳолат ба маъноӣ «олами мисол» ба қор рафтани калимаи зикршуда дарк хоҳад гардид, вале бо сабаби маҳдудии имкони маҷалла пурра овардани контекст ғайриимкон аст.

Чунонки мушоҳида мегардад, калимаи *соҳил* ба ҳар як тоҷики имрӯза фаҳмост, вале шиносӣ бо забони «Маснавии маънавӣ» нишон дод, ки он дар даврони асримиёнагӣ дорои маъноҳое низ будааст, ки дар замони ҳозира қомилан аз истифода мондааст. Маҳз ба таври муқоисавӣ-таърихӣ омӯхтани забони осори гузаштагон чун Мавлавӣ «...баҳри дарки ҷараёни диалектикаи инкишофи онҳо заминаи муҳим фароҳам меорад» [9, с.27].

Муҳаққиқ ва шорехи «Маснавии маънавӣ» Карими Замонӣ ҳангоми эзоҳи маъноӣ гурӯҳи қалони ҷи вожаҳои аслии тоҷикӣ ва ҷи иқтибосҳои арабӣ дар бораи дар асари мазкур ба маъноҳои ғайриоддӣ ба қор рафтани онҳо ишораҳо ҷолиб кардааст [1, д.5, с.383, 681, 746; д.6, 162, 288, 385, 848, 1019...]. Ба қатори чунин калимаҳо инчунин *cad(ð) – barrier* [1, с.526; 5, с.3869], *силсила – chain* [4, с.1116-1117; 3, с.3849-3850]; *шамъ – candle* [1, с.475; 5, с.3672]; *cado – echo* [1, с.215; 2, с.1327] ва даҳҳои дигар низ мансуб ҳастанд.

Як ҳиссаи чунин иқтибосҳои арабӣро, чунонки қайд шуд, онҳое дар бар мегиранд, ки дар замони Мавлавӣ шояд серистеъмол буданд, вале баъдан қорбурдашон маҳдуд гардид ё аз истифода қомилан хориҷ шуданд. Чунончи, дар байтҳои зерин мо бо истифодаи вожаи *ғуроб* ва муодили англисии он *crow* дучор мегардем:

Лофу даъвӣ бошад ин пеши **ғуроб**,

Деги тиву пур яке пеши зубоб. [2, с.3567]

Мисолҳо аз наشري тарҷумай англисии ¹ Nicolson R. A., ки тахти рақами 4 дар пайнавишт омадааст, оварда мешавад. Аз ин рӯ, минбаъд танҳо ҷилд ва саҳифаи мисол зикр хоҳад шуд.

This is brag and pretension in the eyes of the **crow**: an empty or full pot is all one to the fly.

Ғуроб дар фарҳангномаҳо «зоғ, зоғи сиёҳ» шарҳ ёфтааст [8, ҷ.2, с.658; 9, ҷ.1, с.389], аммо дар «Маснавии маънавӣ» бо калимаи мазкур муаллифи он намунаи мардуми дунёпараст ва ҳасуду муқаллидиро ифода намудааст, ки валиро аз ғайривалӣ ва рӯҳониро аз ғайрирӯҳонӣ наметавонад тафовут наояд.

Вобаста ба чунин маъно ба кор рафтани *ғуроб* бояд гуфт, ки як хусусияти барҷастаи забону услуби Мавлоно ин аст, ки ӯ на танҳо калимаҳои имрӯз кӯҳнашуда, балки вожаҳои оддии дар давраи ҳозира истифодашавандаро низ ба шакли маъноҳои номаъмул ба кор бурдааст, ки назири онҳо дар осори классикони дигар шояд дучор наояд. Ба сабаби доманадор будани ин масъала ин ҷо бо ҳамин як намуна маҳдуд хоҳем шуд.

Тавре ки қайд шуд, аз ҷиҳати доираи маъно чунин иқтибосҳо ягона нестанд, балки яке бо маҳдудмаъноӣ ва дигаре бо фароҳии майдони маънояшон фарқ мекунад. Аз ин рӯ, мо онҳоро ба ду даста тақсимбандӣ намудем: 1) калимаҳои маҳдудмаъноӣ; 2) вожаҳои сермаъно.

Дар робита ба маҳдудмаъноии чунин калимаҳо бояд гуфт, ки дар «Маснавии маънавӣ» ба як маъноӣ мушаххас истеъмол шудани иқтибосҳои арабӣ баръакси вомвожаҳои сермаъно хеле кам ба мушоҳида мерасад. Масалан, дар байти поён шоир калимаи *беғулӯл* ва тарҷумани англисии он - *and without unfaithfulness* ба кор бурдааст:

Гуфт макшуфу бараҳна **беғулӯл**,

Бозгӯ дафъам мадеҳ, эй булфузул. [1, с. 137]

He said: “Tell it forth openly and nakedly and **without unfaithfulness**: do not put me off, O trifler!

Калимаи *ғулӯро* соҳибони фарҳангномаҳо «хиёнат» тафсир кардаанд [8, ҷ.2, с.657; 9, ҷ.1, с.388], аммо шакли *беғулӯл* дар ин луғатномаҳо дучор нагардид. Аз мазмуни матн бармеояд, ки Мавлавӣ *беғулӯро* ба маъноӣ «бекаму кост ва бекаму зиёд» мавриди истифода қарор додааст ва ин аст, ки тарҷумон ҳамин маъноро бо ёрии **without unfaithfulness** ифода намудааст, ки маънояш ҳамон «бекаму кост» мебошад.

Чунонки ишора шуд, аксари ҳам калимаҳои дар давраи имрӯза маъмул, ҳам кӯҳнашуда дар «Маснавии маънавӣ» ба ду ё зиёда маъно ба кор рафтаанд. Чунончи, вожаи *авратро* муаллифи «Маснавии маънавӣ» “зан ба таври кулӣ” (байти якум) ва “завҷаи мард” (байти дуюм) истифода намудааст ва тарҷумон низ чунин маъноҳоро бо ёрии калимаҳои англисии *woman* ва *wife* баргардон кардааст:

Авратеро зуҳра кардан масх буд,

Хоку гил гаштан чӣ бошад, эй ануд. [1, с.536]

To make a **woman** Zuhra was metamorphosis: what (then) is it to become earth and clay, O contumacious one?

В-он ки қасди **аврати** ту мекунад,

Сад ҳазорон хашм аз ту медамад. [5, с.3046]

And (in the case of) a man who visits your **wife**, a hundred thousand angers shoot up from you.

Мавриди қайд аст, ки дар «Маснавии маънавӣ» аз байни калимаҳои арабии сермаъно миқдори иқтибосҳои ба ду маъно мустаъмал хеле зиёд ҳастанд. Бо сабаби маҳдудии имкон ин ҷо мо танҳо бо зикри гунаҳои тоҷикӣ ва англисии чанде аз онҳо маҳдуд мешавем: *саҳн* (1. миёни сарой; замини ҳамвор-1, с.821; 2. қадаҳи бузург; табақи бузург-5, с.446 ва *courtyard* ва *dish*), *ғараз* (1. матлуб, мақсуд ва ҳочат-1, с.922; 2. рой ва ақида, қасд ва хосте, ки дар он фақат нафъи шахси малҳуз шавад ва ба зиёни дигаре бошад-1, 334 ва *desire* ва *self-interest*), *фитна* (1. ошӯбу исён, азоб-5, с.4210; 2. шефта, мафтун-4, с.620 ва *torment* ва *tempted*) ва м. инҳо.

Муқоисаи нусхаи тоҷикии «Маснавии маънавӣ» бо тарҷумаи англисии он нишон дод, ки аз ин ҷиҳат низ онҳо ба ду гурӯҳ ҷудо мешаванд: 1) иқтибосҳои арабие, ки мутарҷим онҳоро бо айнӣ як калимаи англисӣ баргардонидааст; 2) онҳое, ки тарҷумон вақти ба англисӣ ифода кардани матлаб аз калимаҳои мухтасифи англисӣ истифода кардааст. Намунаи нави аввали иқтибосҳо калимаи *гул* аст, ки Ҷалолуддини Балхӣ онро дар як маврид ба маънои «гарданбанд, қилодаи бар гардан ниҳанда, тавқи оҳанин ва банд» (байти нахуст) ва дар ҳолати дигар ҳамчун киноя аз худҳои, худбинӣ (байти дуюм) ба қор бурда, тарҷумон ҳар ду маъноро тавассути калимаи *shackle* ифода намудааст:

Ҷузвӣ ту аз қулли ӯ қуллӣ шавад,

Ақли қул бар нафс чун **ғул**е шавад. [1, с.2053]

Through his whole thy part is made whole (and perfect): Universal Reason is like a **shackle** on the neck of the flesh.

К-ин ҷӣ **ғул** аст, эй Худо, бар гарданам,

В-арна **ғул** бошад, ки ғӯяд ман манам. [1, с.2449]

“O God, what **shackle** is this on my neck? Were it not for the **shackle**, who would say ‘I am I’?”

Ёдовар шудан бамаврид аст, ки дар “Маснавии маънавӣ” дар қиёс ба вожаҳои иқтибосие, ки ду ё зиёда маънояшон танҳо бо як калимаи англисӣ тарҷума шудаанд, миқдори онҳое, ки бо якҷанд унсури луғавии англисӣ баргардон шудаанд, кам аст. Чунончи, тарҷумони англисии асар дар як маврид *форис* (*форисон*)-ро, ки маънои «савор»-ро дорад, бо калимаи содаи *rider* тарҷума намудааст, вале дар ҳолати дигар тавассути вожаи мураккаби *horsemen* баён кардааст:

Асб зерӣ рону форис асбҷӯ,

Чист ин гуфт асб, лекин асб қу? [5, 1077]

The horse is under the (rider's) thigh, and the **rider** is seeking the horse. (When asked), “What is this?” he says, “A horse, but where is the horse?”

Он ҷулуду он изомӣ рехта,

Форисон гашта ғубор ангеҳта. [1, 3676]

Those crumbled skins and bones have become (like) **horsemen** and have raised

Маънои «Худованди муттаол»-ро Мавлоно фақат бо ёрии калимаи мураккаби *horsemen* («аспавор») тарҷума кардааст:

Макри он **форис** ҷу ангезид гард,

Он ғуборат з-истифосат дур қард.

Сӯи **форис** рав, марав сӯи ғубор,

В-арна бар ту қубад он макри савор.[3, 383-384]

When the cunning of that **horsemen** has raised the dust, the dust keeps thee off from calling for aid. Go towards the **horsemen**, go not towards the dust; else the cunning of the Rider will beat upon thee.

Ё ҳангоми тарҷумаи панҷ маънои вохидҳои луғавии алоҳида мутарҷим ду маъноро бо вожаҳои мухтасиф, вале се маънои дигарро бо айнӣ як унсури луғавӣ баргардон кардааст. Масалан, ду маънои вожаи *оқилон*: 1. доноён ва зиракони дунёӣ; дунёдорон; дунёпарастон; 2. солеҳон тавассути калимаҳои англисии *sane* ва *wise*, вале се маънои дигари он: 1. комилон; 2. орифон; муршидон; 3. файласуфон (се байти охир) тавассути унсури луғавии *intelligent* тарҷума гардидааст:

Ў зи шарри омма андар хона шуд,

Ў зи нанги **оқилон** девона шуд. [2, 1434]

He has gone into the house (and taken refuge) from the wickedness of the vulgar: he has become mad on account of the infamy of the **sane**.

Оқилон, ки навҳаҳо пешин кунанд,

Қоҳилон охир ба сар бармезананд. [3, 1622]

The **wise**, indeed, make lamentations at first; the foolish beat their heads at the last.

Лангари ақл аст оқилро амон,

Лангаре дарюза кун аз **оқилон**. [3, 4312]

To the intelligent man the anchor of intelligence is security: beg (such) an anchor from the **intelligent**.

Ғофилонро кӯҳҳои барфдон,

То насӯзад пардаҳои **оқилон**. [4, 3740]

Know that (in this world) the heedless are (like) snow-mountains, to the end that the veils of the **intelligent** may not be consumed.

Зиракону **оқилон** аз гумрахӣ,

Дида бар хартун, доғи аблахӣ. [6. 1833]

Through losing their way the acute and **intelligent** saw the brand of foolishness on their noses.

Аз таҳлили чанд калимаи иқтибоси арабӣ ва абёти Мавлавӣ пай бурдан душвор нест, ки шоир, воқеан, дар маъношиносӣ ва матлабифодакунӣ беназир буда, тарҷумони асар низ бо маҳорати ба худ хос онҳоро ба забони англисӣ тарҷума намудааст.

Маълум мешавад, ки доираи маънои иқтибосҳои арабӣ дар «Маснавии маънавӣ» ҳар хел буда, баъзе каммаъно ва бархе сермаъно ҳастанд.

Тарҷумони асар иддае аз маъноҳоро фақат бо як калимаи англисӣ (камтар) ва ҳиссае аз онҳоро бо якчанд вожаи он забон (бештар) баргардон кардааст.

ПАЙНАВИШТ:

1. Будагов Р.А. Введение в науку о языке / Будагов Р.А. – Москва: Просвещение, 1965. – 491 с.
2. Карими Замонӣ. Шарҳи ҷомеи «Маснави маънавӣ». Дафтари панҷум, 1156 с.; дафтари шашум, 1262 с. / Карими Замонӣ. – Техрон: Иттилоот, 1375.
3. Маъсумӣ Н. Асарҳои мунтахаб. Ҷилди II. Забонишиносӣ / Маъсумӣ Н. – Душанбе: Адиб, 2005. – 349 с.
4. Неменова Р.Л., Ҷӯраев Ф. Шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ. Ҷилди I (фонетика, лексика) / Неменова Р.Л., Ҷӯраев Ф. – Душанбе: Дониш, 1980. – 328 с.
5. The Mathnawi of Jalaluddin Rumi. Edited and translated by Reynold A. Nicholson
6. Расторгуева В.С. Опыт сравнительного изучения таджикских говоров / В.С. Расторгуева. – Москва, 1964. – 187 с.
7. Фарҳанги забони тоҷикӣ. Ҷилди I. Зери таҳрири М.Ш. Шукуров, В.А. Капранов, Р. Ҳошим, А. Маъсумӣ. – Москва: Советская энциклопедия, 1969. – 949 с.
8. Фарҳанги тафсирии забони тоҷикӣ. Ҷилди I. Зери таҳрири С. Назарзода, А. Сангинов, С. Каримов, М.Ҳ. Султон. – Душанбе, 2008. – 949 с.
9. Филин Ф.П. Заметки о состоянии и перспективах советского языкознания / Филин Ф.П. // Вопросы языкознания. – 1965. – №2. – С. 27-36.
10. Ҳалимов С. Осор. Ҷилди II / Ҳалимов С. – Душанбе, 2022. – 595 с.

REFERENCES:

1. Budagov R.A. Leading in Science on Language. –M.: Prosvesheniye, 1965. -491pp.
2. Karimi Zamoni. Interpretation of “Mathnawi ma’navi” The fifth volume, 1156pp.; the sixth volume, 1262pp. –Tehran: Ittiloot, 1375.
3. Ma’sumi N. Selected Works. Volume II. Linguistics. –Dushanbe: Adib, 2005. -349pp.

4. Nemenova R.L., Juraev Gh. *The Southern Dialect of Tajik Language. Volume 1 (phonetics, lexics).* –Dushanbe: Donish, 1980. -328pp.
5. *The Mathnawi of Jalaluddin Rumi. Edited and translated by Reynold A.Nicholson*
6. Rastorgueva V.S. *Experience of Comparative Study of Tajik Dialect. M., 1964. -187pp.*
7. *Tajik Dictionary. Volume 1. Under the editorship of M.Sh. Shukurov, V.A. Kapranov, R.Hoshim, A.Masumi. –M.: Soviet Encyclopedia, 1969. -949pp.*
8. *Tajik Interpretation Dictionary. Volume 1. Under the editorship of S.Nazarzoda, A.Sanginov, S.Karimov, M.H.Sulton. Dushanbe, 2008. -949pp.*
9. Filin F.P. *Notes on Condition and Perspectives of the Soviet Linguistics //Linguistics issues. 1965, №2, -PP.27-36*
10. Halimov S. *Osor. Volume II. Dushanbe, 2022. -595pp.*